

Vývoj správních regionů I. The Development of Administrative Regions I.

Eva Semotanová, Tomáš Burda, Martina Tůmová, Aleš Vyskočil, Iveta Čtveráková

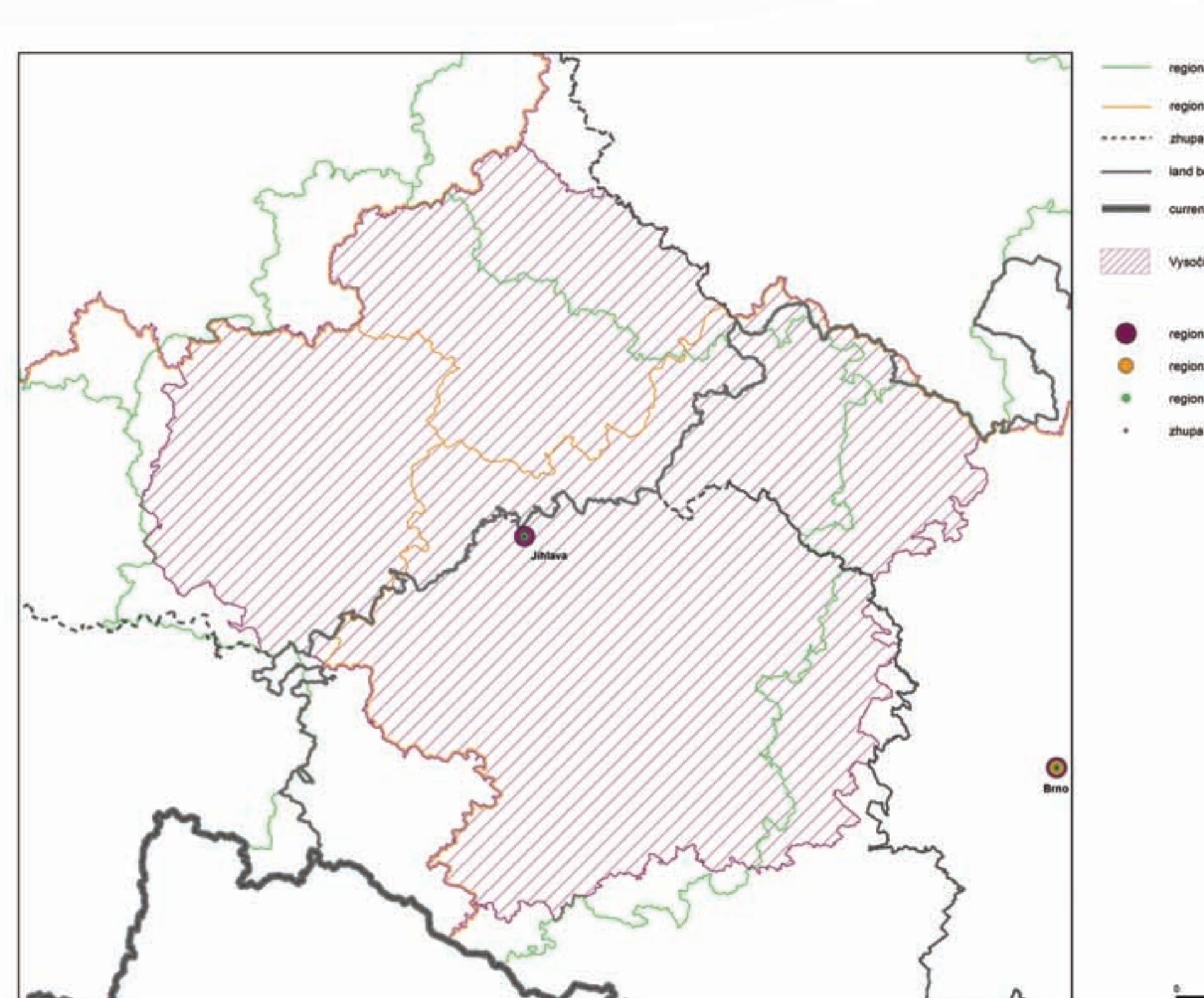
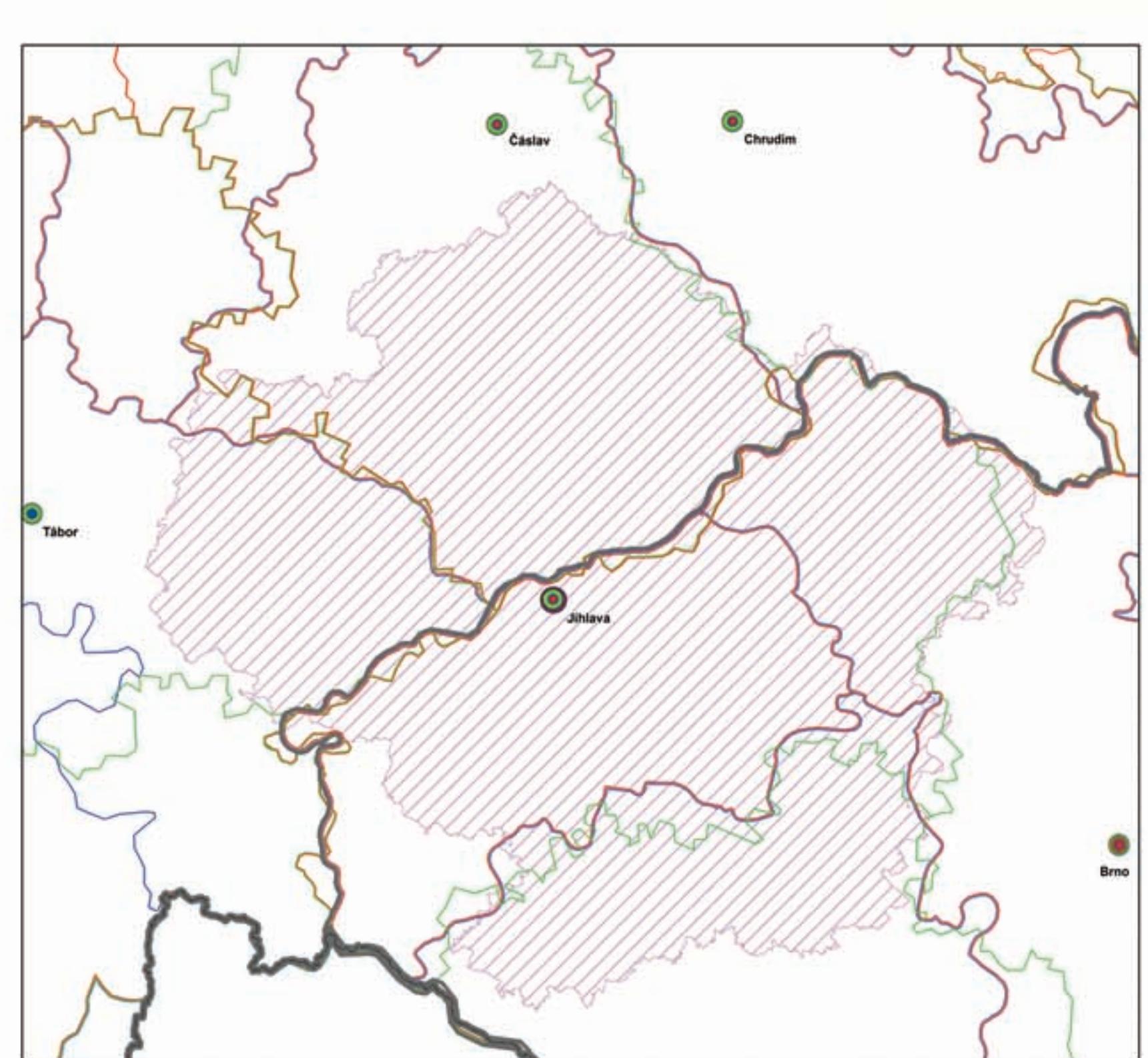
The basis for the evaluation of the development of the territorial administrative division of the Czech state is its division into smaller territorial units, i.e. administrative regions. In the past, the delimitation of regions and their borders was influenced primarily by environmental conditions, the development of the settlement system, and, last but not least, it reflects the political, patrimonial, religious, urban, financial, military, legal, economic, and cultural changes in society.

One can trace the beginnings of the administrative division of Czechia to the 10th century. In the creation of so-called lots („pars“), administered by members of the royal family, the primary material and social interests of the sovereign and his retinue were secured. Since the mid-11th century, administration was based on the so-called fortified burg settlement – the area that belonged to the castles of the Přemyslid dynasty and that also fulfilled administrative, tax, and judicial functions. As society gradually evolved and with the process of colonization, the creation of cities, the establishment of the aristocracy in the mid-13th century, the castle system slowly ceased to exist. Absolute princely rule disintegrated. State were founded and individual specific administrations – religious, patrimonial, and urban – were developed. Regions, which gradually evolved into self-standing, multifunctional administrative units, took over the role of the castle districts (especially in terms of tax collection) at the end of the 14th century. The number of regions in Czechia changed several times. Until the first half of the 19th century, administrative regions were split into three main levels (land, regional, patrimonial), which are still part of the population's collective historical consciousness today.

While at the beginning of the 15th century Bohemia was divided into 12 regions, after the Hussite Wars, their number increased to 14. This remained unchanged until the early 17th century. Prague townships and the so-called outer regions ruled by feudal law (Chebsko, Loketsko, Kladsko, and Trutnovsko) maintained a special status. Other changes took place in the years 1714 (12 regions), 1751 (16 regions), and as part of the overall administrative reform of 1850 (interim 7 regions) and 1855 (13 regions). Moravia, however, never underwent the natural process of region formation. There, regions were originally established as defensive units against the Turkish threat in 1529 (4 regions); they changed in number in 1569 (5 regions), 1735 (6 regions), 1850 (2 regions), and 1855 (6 regions). In Austrian Silesia, regions were not established until 1783 (2 regions).

The Vysočina region lies on the historical border between Bohemia and Moravia. In the past, this sparsely populated region with its gently undulating landscape of the Bohemian-Moravian Highlands belonged to several different Bohemian and Moravian regions. These reconstructive maps show the Vysočina Region's current borders laid over the borders of the regional layout of the years 1751–1850, when the region included parts of the Tábor, Čáslav, Jihlava, and Znojmo regions, as well as over the regional layouts from 1855–1868 and 1949–1960.

Upper figure: Administrative development in the Vysočina Region
Lower figure: Znojmo and Jihlava regions by J. B. Homann, ca. 1730
Source: Institute of History CAS, sg. A 109.

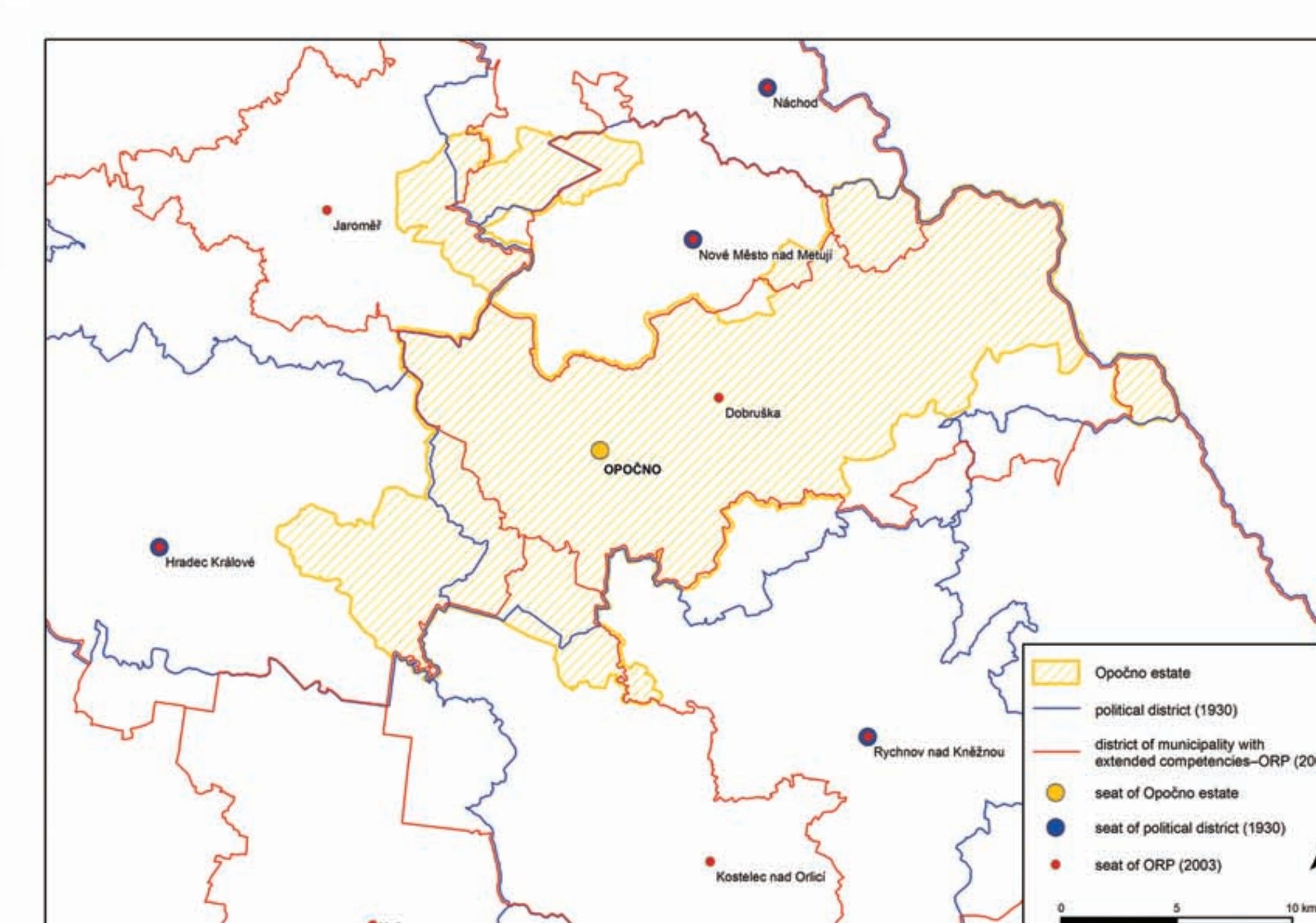
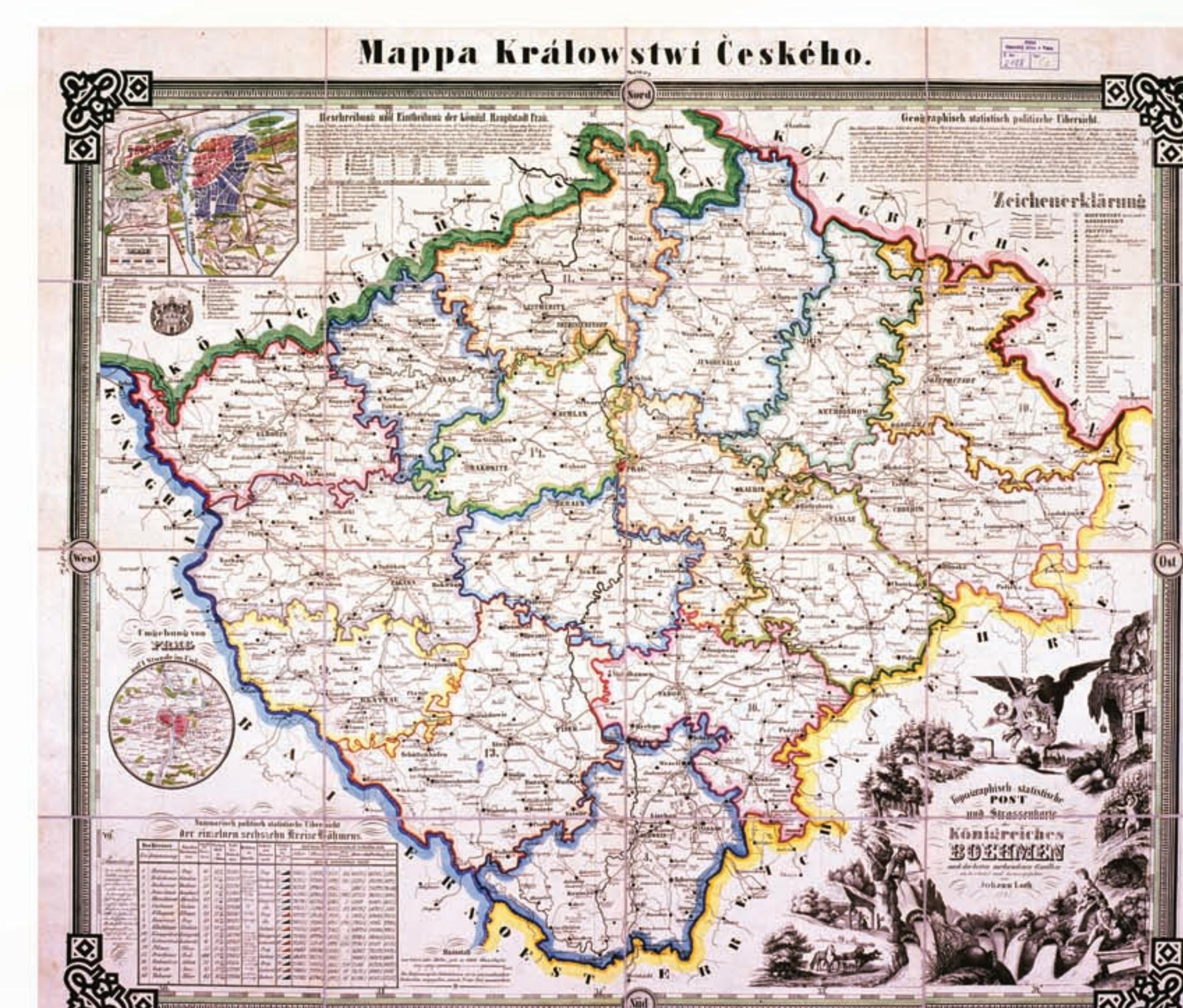

The residential manor of the Colloredo-Mansfeld family in Opočno was one of the most important Eastern Bohemian manors from the 17th until the mid-19th century. This reconstructive map depicts the borders of the Opočno manor.

Middle figure: Eastern Bohemian manor of Opočno in the years 1636–1848
Lower figure: Opočno estate by F. V. Michálek, 1749
Source: SOA Zámrsk, Vs Opočno, map no. 1, scanned by VÚGTK, Zdiby.

Map of the Kingdom of Bohemia by Johann Loth, 1847

Source: Institute of History CAS, sg. A 146.

Základem hodnocení vývoje územně správního členění českého státu je dělení země na menší územní celky, tzv. správní regiony. Formování regionů a jejich hranic bylo v minulosti ovlivněno zejména přírodními podmínkami, vývojem sidelního systému a v neposlední řadě odraží proměny politické, patrimoniální, cirkevní, městské, finanční, vojenské, soudní správy i hospodářství a kultury.

Počátky správního členění českých zemí lze vystopovat již v 10. století. Vznikem tzv. údělů („pars“) spravovaných členy panovnického rodu docházelo k prvotnímu zajištění hmotných a společenských zájmů panovníka a jeho družiny. Od poloviny 11. století tvořila základ správy tzv. hradská soustava – území náležející k přemyslovským hradům, jež plnily správní, berní a soudní funkci. Postupným vývojem společnosti, procesem kolonizace, vznikem měst, ustanovením rodového šlechty v polovině 13. století hradská soustava postupně занikala, rozpadala se jednotná knížecí správa. Vedle státního zřízení se začaly rozvíjet i jednotlivé partikulární správy – cirkevní, patrimoniální a městská. Funkci hradských obvodů (zejména berní) od konce 14. století převzaly kraje, z nichž se postupně vyvinuly samostatné polyfunkční správní útvary. Počet krajů se na území českých zemí několikrát proměnil. Správní regiony do první poloviny 19. století existovaly ve třech hlavních měřítkových úrovních (země, kraj, panství) a dosud jsou součástí kolektivního historického vědomí populace.

Zatímco na počátku 15. století se např. Čechy dělily na 12 krajů, po husitských válkách se jejich počet zvýšil na 14 a zůstal tak zachován až do počátku 17. století. Zvláštní postavení si přítom udržovala pražská města a tzv. vnější kraj zřízené podle lenního práva (Chebsko, Loketsko, Kladsko a Trutnovsko). K dalším změnám pak došlo v letech 1714 (12 krajů), 1751 (16 krajů), a jako součást celkové správní reformy v letech 1850 (přechodně 7 krajů) a 1855 (13 krajů). Na Moravě však k přirozenému formování krajů nedošlo. Kraje zde byly zřízeny původně jako obranné jednotky proti tureckému nebezpečí až v roce 1529 (4 kraje), jejich počet se dále měnil v letech 1569 (5 krajů), 1735 (6 krajů), 1850 (2 kraje), 1855 (6 krajů). V tzv. rakouském Slezsku pak krajů vznikly až v roce 1783 (2 kraje).

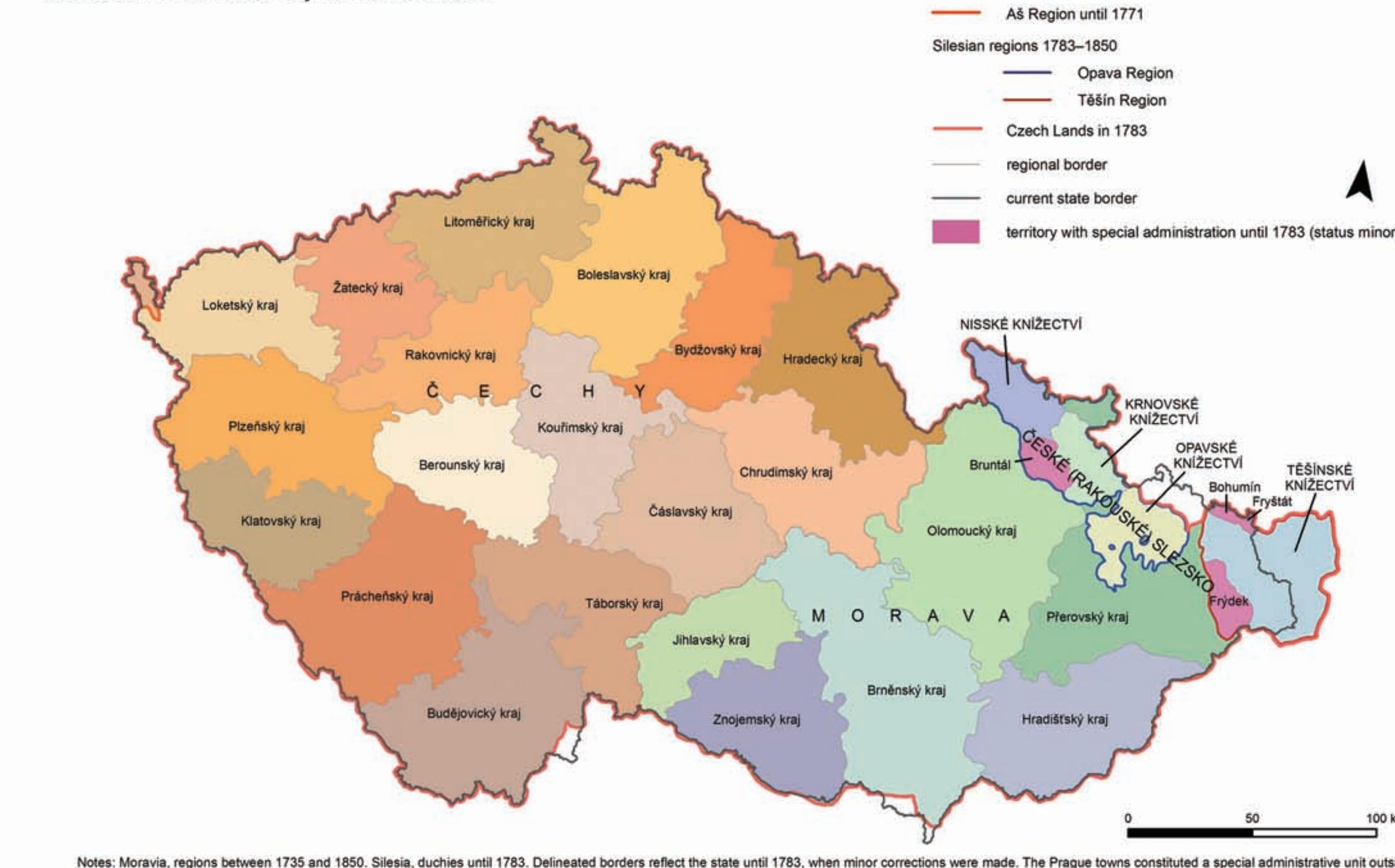
The establishment of regions in Czechia in the years 1714–1751

Source: Semotanová, Cajthaml et al. 2014.

The establishment of regions in Czechia in the years 1751–1848

Source: Semotanová, Cajthaml et al. 2014.

The establishment of regions in Czechia in the years 1855–1868

Source: Semotanová, Cajthaml et al. 2014.

